

بررسی فقهی حقوقی

# قاعده صحت

در معاملات

(مبنی و قلمرو)

دکتر عزیزاله فهیمی

عضو هیئت علمی دانشگاه قم

|                     |                                                                                                        |
|---------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| سرشناسه             | فهمی، عزیزاله، ۱۳۴۰ -                                                                                  |
| عنوان و نام پدیدآور | بررسی فقهی حقوقی قاعده صحت در معاملات: مبانی و قلمرو / عزیزاله فهمی                                    |
| مشخصات نشر          | تهران: خرسندی، ۱۳۹۵.                                                                                   |
| مشخصات ظاهری        | ۲۱۳ ص.                                                                                                 |
| شابک                | 978-600-114-540-7                                                                                      |
| وضعیت فهرست‌نویسی   | فپا                                                                                                    |
| یادداشت             | این کتاب قبلاً تحت عنوان «مبانی و قلمرو اصل صحت در معاملات» توسط دانشگاه قم در سال ۱۳۸۸ منتشر شده است. |
| عنوان دیگر          | مبانی و قلمرو اصل صحت در معاملات                                                                       |
| موضوع               | قراردادها - - ایران                                                                                    |
| موضوع               | عقود و ایقاعات (فقه)                                                                                   |
| موضوع               | معاملات (فقه)                                                                                          |
| موضوع               | حقوق مدنی (فقه)                                                                                        |
| رده‌بندی سگره       | ۱۳۹۵ م ۲ / ۹ ف / ۸۵۸ KMH                                                                               |
| رده‌بندی دی‌بی      | ۳۴۶ / ۵۵۰۲                                                                                             |
| شماره کتابشناسی ملی | ۴۱۵۹۵۳۲                                                                                                |

## انتشارات خرسندی

خیابان انقلاب، خیابان فخرراری، خیابان لبافی‌نژاد، نرسیده به

خیابان دانشگاه، پلاک ۱۴، واحد ۲

تلفن: ۰۲۱-۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۰۲۱-۶۶۹۰۰۸۴

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۹۲، تلفن: ۰۲۱-۶۶۹۵۰۷۱۱

فروشگاه شماره ۳: خیابان انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید برانی، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد،

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی) تلفن: ۰۲۱-۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: [Khorsandy.pub@gmail.com](mailto:Khorsandy.pub@gmail.com)

سایت اینترنتی: [www.Khorsandypub.com](http://www.Khorsandypub.com)

بررسی فقهی حقوقی قاعده صحت در معاملات

(مبانی و قلمرو)

دکتر عزیزاله فهمی

چاپ اول: ۱۳۹۵ - تیراژ: ۵۰۰ جلد - قیمت: ۱۶۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-540-7

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۵۴۰-۷

## فهرست مطالب

|                                                 |       |    |
|-------------------------------------------------|-------|----|
| دیباجة ۱                                        | ..... | ۱۳ |
| مقدمه                                           | ..... | ۱۵ |
| بخش نخست: کلیات                                 |       |    |
| فصل نخست: تعاریف                                | ..... | ۲۱ |
| ۱. تعریف «قواعد»                                | ..... | ۲۱ |
| ۲. تعریف «فقه»                                  | ..... | ۲۱ |
| ۳. تعریف «قاعده فقهی»                           | ..... | ۲۲ |
| ۴. تعریف «ضابطه فقهی»                           | ..... | ۲۳ |
| ۵. تعریف «مسئله فقهی» و تفاوت آن با قاعده فقهی  | ..... | ۲۳ |
| ۶. تعریف «مسئله اصولی» و تفاوت آن با قاعده فقهی | ..... | ۲۴ |
| ۷. تفاوت قاعده فقهی و قاعده اصولی               | ..... | ۲۶ |
| ۸. تعریف «علم اصول» و جایگاه «اصول عملیه»       | ..... | ۲۸ |
| ۹. تعریف «اماره»                                | ..... | ۳۰ |
| ۱۰. تعریف «صحت»                                 | ..... | ۳۲ |
| الف) معنای لغوی                                 | ..... | ۳۲ |
| ب) معنای اصطلاحی                                | ..... | ۳۲ |
| ۱۱. اماره بودن «اصل صحت» و پیشینه کاربرد آن     | ..... | ۳۳ |
| ۱۲. منابع پژوهش حاضر                            | ..... | ۳۴ |
| فصل دوم: ماهیت اصل صحت و مفاد و مجاری آن        | ..... | ۳۷ |
| بخش نخست: مفاد اصل صحت                          | ..... | ۳۷ |
| ۱. ضرورت وجود اصل                               | ..... | ۳۷ |
| ۲. اصل اولیه بر صحت است                         | ..... | ۳۸ |
| ۳. صحت تکلیفی و وضعی                            | ..... | ۳۸ |

|    |                                        |
|----|----------------------------------------|
| ۳۹ | الف) صحت تکلیفی                        |
| ۳۹ | ب) صحت وضعی                            |
| ۴۰ | ۴. صحت در مقابل فساد                   |
| ۴۲ | ۵. صحت و نفوذ عقد                      |
| ۴۵ | ۶. صحت نزد فاعل یا حامل یا صحت واقعی   |
| ۴۸ | ۷. صورت‌های مختلف اجرای اصل صحت        |
| ۵۲ | ۸. صحت فعلی و تأهلی                    |
| ۵۲ | بخش دوم: مجاری اصل صحت                 |
| ۵۴ | ۱. اصل صحت در عمل خود                  |
| ۵۶ | ۲. اصل صحت در عمل دیگران               |
| ۵۶ | الف) اصل صحت در فعل مسلم و کافر        |
| ۵۸ | ب) اصل صحت در فعل مسلمان فاسق          |
| ۵۹ | ج) اصل صحت در عمل اهل سنت              |
| ۶۰ | د) اصل صحت در عمل مجنون                |
| ۶۳ | هـ) اصل صحت در مال و حامل و حاصل       |
| ۶۵ | ۳. اصل صحت در اخلاق                    |
| ۶۵ | الف) منظور از صحت اخلاقی               |
| ۶۷ | ب) ادله اصل صحت اخلاقی                 |
| ۶۷ | یک - کتاب                              |
| ۶۸ | دو - سنت                               |
| ۶۹ | ۴. اصل صحت در اقوال                    |
| ۷۱ | ۵. اصل صحت در اعتقاد شخص               |
| ۷۳ | ۶. اصل صحت در قراردادهای               |
| ۷۵ | ۷. اعمال اصل صحت در هر موردی بر حسب آن |
| ۷۶ | بخش سوم: ماهیت اصل صحت                 |
| ۷۷ | ۱. تفاوت اصل و اماره                   |
| ۷۸ | ۲. اصل یا اماره بودن «صحت»             |
| ۸۲ | ۳. اصل یا قاعده فقهی بودن اصل صحت      |
| ۸۴ | ۴. اصل محرز یا غیر محرز بودن اصل صحت   |
| ۸۷ | ۵. رابطه اصل صحت و لزوم                |
| ۸۷ | الف) در فقه                            |
| ۸۸ | ب) حقوق                                |
| ۹۱ | فصل سوم: مبانی اصل صحت                 |
| ۹۱ | مبحث نخست - دلایل تبعیدی               |
| ۹۱ | ۱. آیات                                |

|     |                                       |
|-----|---------------------------------------|
| ۹۲  | کیفیت استدلال                         |
| ۹۵  | ۲. روایات                             |
| ۹۵  | الف) اسناد روایات                     |
| ۹۶  | ب) دلالت روایات                       |
| ۹۸  | ۳. اجماع                              |
| ۹۸  | الف) اجماع قولی                       |
| ۹۹  | ب) اجماع عملی (سیره عملی مسلمانان)    |
| ۱۰۰ | مبحث دوم - دلایل عقلایی و دیگر دلایل  |
| ۱۰۰ | ۱. عقل                                |
| ۱۰۲ | ۲. بنای عقل                           |
| ۱۰۴ | ۳. ابراء                              |
| ۱۰۵ | ۴. تمسک بر لاجرم                      |
| ۱۰۵ | ۵. عموم تعلیل زارده به زارده قاعده ید |
| ۱۰۶ | ۶. ظاهر حال مسلمانان                  |
| ۱۰۶ | ارزیابی ادله اصل صحت                  |

### بهش ۵۰. تلمرو اصل صحت در معاملات

|     |                                                |
|-----|------------------------------------------------|
| ۱۱۱ | فصل نخست: حدود و شرایط اعدال صل صحت در معاملات |
| ۱۱۱ | مبحث نخست: حدود جریان اصل صحت در معاملات       |
| ۱۱۲ | ۱. قائلان به تعمیم در اعمال اصل صحت            |
| ۱۱۳ | الف) نظر محقق کرکی                             |
| ۱۱۴ | ب) نظر شیخ انصاری                              |
| ۱۱۵ | ج) نظر صاحب عروة الوثقی                        |
| ۱۱۶ | د) نظر صاحب قوامع الفضول                       |
| ۱۱۷ | هـ) نظر بجنوردی                                |
| ۱۱۷ | و) نظر میرزا هاشم آملی                         |
| ۱۱۷ | ۲. قائلان به محدودیت در اعمال اصل صحت          |
| ۱۱۷ | الف) نظر شیخ طوسی در مبسوط                     |
| ۱۱۸ | ب) نظر علامه حلی در تذکره                      |
| ۱۱۹ | ج) نظر صاحب مفتاح الکرامه                      |
| ۱۲۰ | د) نظر صاحب جواهر                              |
| ۱۲۰ | هـ) نظر آیت الله نائینی                        |
| ۱۲۰ | و) نظر آیت الله خویی                           |
| ۱۲۱ | ز) نظر صاحب عنایة الاصول                       |
| ۱۲۱ | ح) نظر امام خمینی در الرسائل                   |
| ۱۲۲ | ط) نظر آیت الله سبحانی                         |

|     |                                                         |
|-----|---------------------------------------------------------|
| ۱۲۴ | مبحث دوم - شرایط اعمال اصل صحت در معاملات               |
| ۱۲۴ | ۱. شرایط اعمال اصل صحت در فقه                           |
| ۱۲۴ | الف) نظر شیخ انصاری                                     |
| ۱۲۴ | ب) نظر محقق تائینی                                      |
| ۱۲۴ | ج) نظر محقق اصفهانی                                     |
| ۱۲۵ | د) نظر بجنوردی                                          |
| ۱۲۵ | هـ) نظر صاحب مجمع الافکار                               |
| ۱۲۵ | و) نظر ایت الله خویی                                    |
| ۱۲۶ | ز) نظر ایت الله مکارم شیرازی                            |
| ۱۲۸ | ۲. اعمال اصل صحت در حقوق                                |
| ۱۳۲ | ۳. اثبات لزوم عقلی و عادی اصل صحت                       |
| ۱۳۳ | ۴. اثبات لزوم عقلی و عادی اصل صحت                       |
| ۱۳۵ | ۵. بررسی اقوال                                          |
| ۱۳۹ | فصل دوم: اعمال اصل صحت در معاملات                       |
| ۱۳۹ | منظور از معامله                                         |
| ۱۴۰ | مبحث نخست - اعمال اصل صحت در شهادت حکمیه یا موضوعیه     |
| ۱۴۰ | ۱. مراد از شبهات حکمیه و موضوعیه                        |
| ۱۴۰ | ۲. تقسیم بندی شبهات                                     |
| ۱۴۱ | الف) شبهه حکمیه                                         |
| ۱۴۲ | ب) شبهه موضوعیه                                         |
| ۱۴۲ | یک - شبهه مفهومی                                        |
| ۱۴۲ | دو - شبهه موضوعیه                                       |
| ۱۴۳ | ۲. تقسیم بندی انواع مخصص در شبهه موضوعیه                |
| ۱۴۳ | الف) مخصص متصل و منفصل                                  |
| ۱۴۴ | ب) مخصص متباین و اقل و اکثر                             |
| ۱۴۴ | ج) مخصص مجمل                                            |
| ۱۴۹ | خلاصه بحث                                               |
| ۱۴۹ | یک - ادله قائلین به تمسک به عام در شبهات مصداقیه        |
| ۱۵۰ | دو - استدلال قائلین به عدم تمسک به عام در شبهات مصداقیه |
| ۱۵۰ | سه - تفصیل بین مخصص لفظی و لکی                          |
| ۱۵۲ | مبحث دوم - اصل صحت و تمسک به عام در شبهات مصداقیه       |
| ۱۵۲ | ۱. نظر فقها                                             |
| ۱۶۰ | ۲. نظر حقوق دانان                                       |
| ۱۶۱ | مبحث سوم - اعمال اصل صحت در عقود جدید                   |
| ۱۶۵ | مبحث چهارم - اعمال اصل صحت در ایقاعات                   |

|     |                                                                    |
|-----|--------------------------------------------------------------------|
| ۱۶۵ | ۱. فرق های عقد و ایقاع                                             |
| ۱۶۶ | ۲. ابراز قصد انشا در ایقاع                                         |
| ۱۶۸ | ۳. لزوم ابراز اراده انشای ایقاع در قانون مدنی ایران                |
| ۱۶۹ | ۴. اجرای اصل صحت در ایقاعات                                        |
| ۱۷۰ | بررسی اقوال فقها در اعمال صحت در ایقاعات                           |
| ۱۷۱ | مبحث پنجم - اعمال اصل صحت در اقاله                                 |
| ۱۷۳ | <b>فصل سوم: تعارض با ارتباط اصل صحت با برخی اصول و امارات دیگر</b> |
| ۱۷۳ | مبحث نخست - تعارض اصل صحت با برخی اصول و امارات دیگر               |
| ۱۷۳ | طرح مطاب - تفکیک اصل صحت با اصل فساد                               |
| ۱۷۴ | ۱. تعارض اصل صحت با استصحاب                                        |
| ۱۷۴ | الف) تعرض اصل صحت با استصحاب حکمی                                  |
| ۱۷۴ | یک - اد از اساس حاکم                                               |
| ۱۷۵ | دو - اقول آنها در عدم اصل صحت بر استصحاب حکمی (اصالة الفساد)       |
| ۱۷۸ | ب) تعارض اصل صحت با استصحاب موضوعی                                 |
| ۱۷۸ | یک - مراد از استصحاب موضوعی                                        |
| ۱۷۸ | دو - بیان و بررسی اقوال در استصحاب موضوعی                          |
| ۱۸۲ | نتیجه بحث تعارض اصل استصحاب موضوعی با اصل صحت                      |
| ۱۸۴ | ۲. تعارض اصل صحت با سایر اصول موضوعی                               |
| ۱۸۷ | الف) فروش مال موقوفه                                               |
| ۱۸۹ | ب) بیع فضولی (بیع مال فضولی با تردید در تنفیذ مالکیت)              |
| ۱۹۰ | ج) بیع صرف                                                         |
| ۱۹۳ | د) در فروش مال مرهونه                                              |
| ۱۹۵ | مبحث دوم - ارتباط اصل صحت با برخی اصول و امارات                    |
| ۱۹۵ | ۱. ارتباط اصل صحت و قاعده فراش                                     |
| ۱۹۵ | ۲. ارتباط اصل صحت با قاعده ید                                      |
| ۱۹۶ | ۳. رابطه اصل صحت و سوق مسلمین                                      |
| ۱۹۶ | ۴. ارتباط اصل صحت با قاعده فراغ و تجاوز                            |
| ۱۹۶ | الف) ارتباط با قاعده فراغ                                          |
| ۱۹۷ | ب) ارتباط با قاعده تجاوز                                           |
| ۲۰۱ | ۵. ارتباط اصل صحت با ماده ۱۰ قانون مدنی                            |
| ۲۰۲ | ۶. مواردی از جریان اصل صحت در قوانین کشور                          |
| ۲۰۴ | خانمه مباحث کتاب                                                   |
| ۲۰۵ | منابع                                                              |

## دیباحه استاد حضرت آیت الله سید کاظم مصطفوی

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين ، صلى الله على محمد و آله الطاهرين.

خداوند منان به این بنده حقیر توفیق عنایت فرمود تا رساله دکتری جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر عزیزاله فهیمی، استاد محترم حوزه و دانشگاه را مطالعه کنم. در این رساله ورین نه تحت عنوان **مبانی و قلمرو اصل صحت در معاملات** تدوین گشته، «قاعده صحت» که یکی از مهم ترین قواعد فقهی و حقوقی است، به طور استدلالی و عمیق، بحث و بررسی شده است.

مؤلف محترم با توانمندی بالایی که دارد، با تتبع گسترده و دقت لازم، پژوهش درخور ستایشی را انجام داده است. ویژگی های این رساله عبارت است از:

۱. متن روان و نگارش زیبا و به دور از ابهام؛
۲. ساختار مقبول و به روز، دسته بندی و نظم منطقی؛
۳. استدلال های پخته و مبتنی بر ادله متین و معتبر؛
۴. واشکافی و ریزنگری نکات دقیق فقهی و حقوقی؛
۵. نگرش آزاد و محققانه به دور از گرایش ذهنی از پیش تهیه شده؛
۶. بهره گیری از صنایع دارای کیفیت و کمیت عالی؛

این رساله با ویژگی های ذکر شده می تواند کتاب ارزشمندی باشد که در مجامع علمی از آن استفاده شود. از خداوند متعال، مزید توفیق برای نویسنده عزیز خواستارم.

سید کاظم مصطفوی

## مقدمه

امام رضا (ع) می‌فرماید:

«علینا لقاء لأصوا وعلیکم التفریع»<sup>۱</sup>

وگذار به ما بیان اصول و وظیفه شما به کار بردن آن اصول و  
پراختن به فروعات آنها است.

از جمله ویژگی‌های یک مکتب الهی، پاسخ‌گویی به نیازهای پیروان خود در  
جمعیت اعصار است. این هدف با ایجاد مجموعه‌ای کامل از قوانین میسر می‌شود. این  
مجموعه قانونی باید از یک سو بر اصولی مبتنی و خدشه‌ناپذیر مبتنی، و از سوی  
دیگر از ضمانت اجرایی استواری برخوردار باشد. آنانی که بر اصول پذیرفته‌شده و  
استوار بنا نهاده نشود، قانونی فرمایشی و بدون ضمانت اجراست و هرگز نمی‌تواند  
جامعه را سعادتمند کند.

فقه غنی و پویای شیعه و به تبع آن، حقوق برخاسته از آن، موجب بر فطرت الهی  
و پاسخ‌گوی نیازهای جهانی بشر است. می‌دانیم که همه رویدادهای نیازها در هیچ  
مکتبی قابل پیش‌بینی نبوده و نیستند. فقه شیعه نیز با ترسیم قواعد، اصول و  
چارچوب‌های کلی و ارجاع کاربرد اصول در فروع به کارشناسان هر عصر، به  
نیازهای همه مقاطع زمانی و تمامی نسل‌ها پاسخ داده است. بر اساس بیان وزین امام  
ختمینی فقه شیعه تئوری واقعی اداره انسان و اجتماع از گهواره تا گور است.<sup>۲</sup>

۱. محمد بن حسن الحرّ العاملی، *وسائل الشیعه*، ج ۲۷، ص ۶۲؛ ابن ادریس حلی، *السرائر*، ج ۱، ص ۴.

۲. *صحیفه نور*، ج ۲۱، ص ۹۸.

بخشی از این اصول کلی، «قواعد فقه» نامیده می‌شوند. یک قاعده فقهی ممکن است در ابواب مختلف فقهی جاری گردد و فقیه در موارد فقدان نص خاص شرعی، آن را به عنوان دلیل به کار گیرد.<sup>۱</sup> یکی از قواعد مهم فقهی قاعده «اصالة الصحة» است که موضوع پژوهش این کتاب به شمار می‌رود.

اصالة الصحة از جمله مستندات مهمی است که در زندگی روزمره مردم نقش کاربردی دارد و مورد استفاده فراوان فقها، اساتید حقوق، و قضات دادگاه‌ها قرار می‌گیرد. قانون مدنی ایران نیز در ماده ۲۲۳ خود این اصل را به تبع فقه شیعه پذیرفته است. برای اصل صحت اقسامی شمرده‌اند که عبارتند از: صحت در فعل غیر، صحت حالاتی، صحت اعتقادی، و صحت در قراردادهای. در این کتاب «مبانی و قلمرو اصل صحت در معاملات» محور بحث ما است. مراد از معاملات در این کتاب، عقود و قاعات است که شامل عقود جدید نیز می‌گردد.

در مورد مبانی اصل صحت، گفت‌وگو فراوان است و ما در این کتاب پس از بیان ادله عقلی و فقهی، منای حجیت اصل صحت را بنا بر سیره عقلا دانسته‌ایم.<sup>۲</sup> از سوی دیگر، شایسته‌ای از فقها و حقوق‌دانان آن را «اماره» و «قاعده فقهی»، و برخی آن را «اصل» دانسته‌اند. به نظر ما اصل صحت یک اماره و قاعده فقهی است، نه اصلی از اصول عملیه.

در مورد این که اصل صحت در چه زمینه‌ای کاربرد دارد و محدوده اجرایی آن کجاست، بر این باوریم که:

اصل صحت در شبهات موضوعیه قابل اعمال است، نه در شبهات حکمیه.

۱. این دیدگاه، ادعای افراد ناآشنا با فقه و حقوق اسلام را رد می‌کند که با استنباطات پراکنده در فقه اسلامی، حقوق‌دانان مسلمان را افرادی می‌دانند که تنها شرح قانون می‌کنند، نه تاسیس آن. عنوان مثال، رنه داوید René David در کتاب **نظام‌های بزرگ حقوقی معاصر** می‌نویسد:

Pour le juriste musulman il ne peut s'agir d'interprétation, non de création du droit.

«حقوق‌دانان مسلمان همواره تفسیر قانون می‌کنند نه تاسیس قانون». در حالی که این سخن با آنچه ما آن را القای اصول از ناحیه ائمه معصومین (ع) و تفریع فروع از ناحیه فقیهان می‌دانیم ناسازگار است. به نقل از: محمدجعفر جعفری لنگرودی، **مکتب‌های حقوقی در حقوق اسلام**، دیپاچه، نیز نک: نظام‌های بزرگ حقوقی معاصر (ترجمه فارسی)، ص ۴۵۱، پانوش ۲.

۲. در مورد اصل بودن یا اماره و قاعده بودن آن به زودی سخن خواهیم گفت.

۳. بعضی از بزرگان بر این باورند که هر دلیلی که منای حجیت آن بنای عقلا باشد، اصل نخواهد بود و خود، مدلول حکم شرعی است. در حالی که این سخن صحیح نیست و معلوم نیست که همه‌جا درست باشد.

اصل صحت زمانی قابل اعمال است که ارکان قرارداد، محقق باشد ولی در مورد شرایط و موانع قرارداد، تردید شود. بنابراین، هنگام شک در قابلیت فاعل یا قابلیت مورد، اصل صحت قابل اجرا نیست. همچنین اصل صحت در قراردادی که در آینده می‌خواهد شکل بگیرد قابل اعمال نخواهد بود.

اصل صحت، لوازم عقلی و عادی موضوع خود را ثابت نمی‌کند و فقط توان اثبات آثار شرعی و حقوقی موضوع خود را دارد؛ زیرا اصل صحت واقع‌نما نیست، چنان که استصحاب هم توان اثبات آثار عادی و عقلی موضوع خود را ندارد.

بعد از تحقق ارکان قرارداد، اگر در وجود شرط یا مانع تردید شود، با تمسک به اصل صحت می‌توان رفع تردید کرد و قرارداد را محقق دانست. اما با اعمال اصل صحت در یک - رءم ادا - با فرض اینکه قرارداد اجزای دیگری هم داشته باشد - نمی‌توان به صحت کل قرارداد حکم کرد. در اصطلاح، صحت فعلی (یعنی صحت مجموع اجزای قرارداد به صورت بالفعل) لازم است نه صحت تأهلی (صحت یک جزء یا برخی از اجزاء قرارداد که اهلیت و صلاحیت صحت را دارد یا دارند).

مراد از اصل صحت در معاملات، صحت واقعی است که آثاری را به دنبال دارد، نه صحت نزد فاعل فعل.

محدوده اعمال اصل صحت با قاعده فراغ تفاوت دارد. اصل صحت مربوط به فعل شخص دیگر است، ولی قاعده فراغ ناظر به فعل خود شخص است. همچنین قاعده فراغ، برخلاف اصل صحت، در اثنای عمل برای اصلاح آن عمل کاربرد ندارد.

محدوده اصل صحت با قاعده تجاوز هم متفاوت است. در قاعده تجاوز شک در وجود شیء است، در حالی که اصل صحت بعد از محرر بودن و وجود شیء اعمال می‌شود. بدین ترتیب که به هنگام تردید در صحت عمل انجام شده، به صحت آن حکم می‌شود.

اعمال اصل صحت در دو صورت با استثنا روبه‌رو می‌شود:

(۱) اصل صحت در جایی اعمال می‌شود که در آنجا اصل موضوعی دال بر فساد وجود نداشته باشد. مثلاً در فروش مال موقوفه، اصل اولیه بر فساد چنین بیعی است.

(۲) اگر فاعل متهم باشد و قرائن ظنی بر فساد عمل او وجود داشته باشد، در این مورد هم اصل صحت اعمال نمی‌شود.

در تعارض اصل صحت با استصحاب حکمی و موضوعی، اصل صحت هم بر استصحاب حکمی و هم بر استصحاب موضوعی مقدم است. کتاب حاضر در دو بخش تدوین شده است. بخش نخست به کلیات و بخش دوم به قلمرو اصل صحت در معاملات می‌پردازد. هر کدام از بخش‌ها مشتمل بر سه فصل است.

در بخش نخست، فصل یکم به تعاریف، فصل دوم به ماهیت، مفاد و مجاری اصل صحت، و فصل سوم به مبانی اصل صحت اختصاص می‌یابد. در بخش دوم نیز فصل نخست به حدود و شرایط اعمال اصل صحت، فصل دوم به اعمال اصل صحت در معارضات و فصل سوم به تعارض یا ارتباط اصل صحت با دیگر اصول و امارات، می‌پردازد.

از آنجا که قانون‌مدن ایران برگرفته از فقه پویای شیعه است و همین قانون در محاکم فعلی نظام اسلامی ایران اعمال می‌شود، در نوشتار پیش رو در هنگام لزوم، استنادها و اشاراتی به این قانون خواهدیم داشت. غرض از تدوین این کتاب نیز کاربردی کردن بیشتر فقه و حل برخی از مشکلات موجود است.